

Prilog 1:

Vlada Crne Gore Ministarstvo evropskih poslova

INFORMACIJA O PRIORITETNIM REFORMSKIM MJERAMA IDENTIFIKOVANIM U KONTEKSTU PRIPREME PLANA RASTA EU ZA ZAPADNI BALKAN

Evropska komisija je, nakon što je sredinom 2023. najavila formulisanje novog Plana rasta za Zapadni Balkan, usvojila početkom novembra 2023. predlog ključnih elemenata ovog instrumenta, kako bi isti bio zvanično dalje prosljeđen Evropskom savjetu i Evropskom parlamentu na usvajanje. Novi Plan rasta će oslanjati na prethodno usvojeni Ekonomski i investicioni plan za Zapadni Balkan iz 2020. godine, posebno u dijelu podsticanja dugoročnog oporavka i održivog ekonomskog rasta u regionu, potpomognutih zelenom i digitalnom tranzicijom, sprovođenjem reformi potrebnih za članstvo u EU i približavanju država Zapadnog Balkana Jedinostvenom tržištu EU. Između ostalih, cilj novog plana je da se u kratkom i srednjem roku iskoristi ekonomski potencijal regiona i obezbjedi značajan prostor za povećanu unutar-regionalne ekonomsku saradnje i trgovine. Ukupno, cilj novog plana je da se ubrza ekonomska konvergencija regiona Zapadnog Balkana sa prosjekom na nivou EU, uz projekciju da će sprovođenje reformi i finansijske podrške EU imati pozitivan efekat na ekonomski rast i ostale ključne makroekonomske pokazatelje.

Plan rasta obuhvata četiri osnovna stuba:

- Jačanje ekonomske integracije u Jedinostveno tržište Evropske unije.
- Jačanje ekonomske integracije Zapadnog Balkana putem zajedničkog regionalnog tržišta.
- Ubrzavanje temeljnih reformi u cilju ubrzavanja procesa pristupanja, unapređenja ekonomskog rasta i jačanja regionalne stabilnosti.
- Povećavanje finansijske podrške uz uslov da se sprovedu reforme kroz novi finansijski *Instrument EU za reformu i rast za Zapadni Balkan*.

Kako je definisano u predlogu EK, EU će određene oblasti svog jedinstvenog tržišta otvoriti za Zapadni Balkan, što će građanima donijeti mjerljive koristi prije zvaničnog pristupanja. Fokus reformskog djelovanja će biti na sljedećih sedam inicijalnih prioritetnih oblasti:

- Slobodno kretanje robe;
- Slobodno kretanje usluga i radnika;
- Pristup jedinstvenom području plaćanja u eurima;
- Olakšavanje drumskog prevoza;
- Integracija i dekarbonizacija energetskih tržišta;

- Jedinstveno digitalno tržište;
- Integracija u industrijske lance snabdijevanja.

Uspostavljanje Instrumenta za reformu i rast za Zapadni Balkan značilo bi i uvećanje finansijske podrške EU, kombinacijom grantova i kredita, kako bi se ostvario pozitivan efekat na ekonomski rast u regionu Zapadnog Balkana. Predlog Evropske komisije je da se za *Instrument EU za reformu i rast za Zapadni Balkan* obezbijedi 6 milijardi eura, u cilju pružanja finansijske podrške sprovođenju društveno-ekonomskih reformi neophodnih za veće korišćenje potencijala ekonomskog rasta. Najavljeno je da će paket finansijske podrške podrazumijevati kombinaciju 2 milijarde eura bespovratnih sredstava EU i 4 milijarde eura kreditnih sredstava međunarodnih finansijskih institucija dodijeljenih pod povoljnim uslovima. Kada su u pitanju modaliteti sprovođenja, namjera EK je da polovinu sredstava dodijeli državama Zapadnog Balkana u vidu budžetske podrške, dok bi polovina bila usmjerena na ulaganja u infrastrukturu u oblastima koje su povezane sa ključnim reformama posredstvom Zapadnobalkanskog investicionog okvira (ZIO). Shodno indikativno najavljenoj raspodjeli sredstava po državama (shodno formuli koju primjenjuje EK, a koja uključuje više promjenljivih, uključujući i broj stanovnika i iznos bruto domaćeg proizvoda), Crnoj Gori bi moglo biti raspoloživo indikativno 413 miliona eura za pomenute modalitete podrške. Ova sredstva su dodatna u odnosu na redovna izdvajanja iz evropskih fondova koji su dostupni Crnoj Gori.

Finansijska podrška biće predmet niza preduslova u oblasti demokratije, vladavine prava i ljudska prava koji će biti definisani pojedinačno za svaku odr država, opštih uslova u dijelu makro-finansijske stabilnosti, dobrog upravljanja javnim finansijama, transparentnost i nadzora nad budžetom. Preduslovi i opšti uslovi moraju biti ispunjeni u svakom trenutku tokom perioda trajanja Instrumenta da bi se mogla izvršiti isplata.

Dodatno, preduslov za dodjelu ukupnog paketa finansijske podrške je priprema i usvajanje Reformske agende, koja će sadržati listu reformskih mjera sa detaljnim aktivnostima i indikatorima, što će biti ujedno i instrument za mjerenje napretka u reformama i osnov za dodjelu proporcionalnog dijela finansijske podrške EU. Shodno predlogu EK, dokument priprema Vlada na osnovu konsultacija sa nadležnim službama EK i odnosiće se na period do 4 godine. Na osnovu prvih konsultacija sa nadležnim službama Evropske komisije, identifikovane su tri ključne oblasti politika u kojima će biti razvijene reformske mjere:

- Poslovno okruženje i razvoj privatnog sektora;
- Digitalna i energetska/zelena tranzicija;
- Razvoj ljudskog kapitala.

Takođe, tokom konsultacija koje je Ministarstvo evropskih poslova sprovelo sa nadležnim resornim ministarstvima identifikovani su prvi predlozi reformskih mjera u ovim oblastima, kako bi, shodno definisanim rokovima, prvi nacrt dokumenta, kao osnov za buduću Reformsku agendu, dostavili Evropskoj komisiji. Shodno prvom nacrtu dokumenta, planirana je ukupno 61 reformska mjera u tri oblasti, odnosno 14 podoblasti politika.

Prema dinamičkom planu koji je dostavila Evropska komisija, ovakav prvi nacrt će biti osnova za dalju razradu dokumenta, ali i osnov za predstavljanje ključnih reformi svih država Zapadnog Balkana na Samitu EU - Zapadni Balkan, koji se organizuje u Briselu 13-15. decembra 2023. godine. Dalja dinamika će podrazumijevati rad na punom formatu Reformske agende, kako bi dokument bio usaglašen sa Evropskom komisijom do početka II kvartala 2024. godine.

Imajući u vidu relativno kratke rokove, kao i dinamiku daljih koraka koji će omogućiti razradu reformskih mjera i dalji pripremu osnove za učešće Crne Gore u *Instrumentu EU za reformu i rast za Zapadni Balkan*, Ministarstvo evropskih poslova predlaže da Vlada prihvati Prvi nacrt Reformske agende, i zaduži Ministarstvo evropskih poslova da dokument dostavi Evropskoj komisiji. Takođe, zbog potrebe jačanja koordinacije, predlaže se da Ministarstvo evropskih poslova formira međuresorski radni tim za pripremu Reformske agende za Instrument EU za reformu i rast.

PRVI NACRT REFORMSKE AGENDE ZA INSTRUMENT EU ZA REFORMU I RAST**1. OPŠTI KONTEKST I RAZLOZI ZA USVAJANJE REFORMSKE AGENDE**

Imajući u vidu trenutnu situaciju i izazove u smislu ekonomskog razvoja, povezanih sa potrebom da se ubrzaju ključne reforme u procesu pristupanja Evropskoj uniji, opšti cilj Reformske agende Crne Gore je da se iskoriste podsticaji Evropske unije dostupni kroz Instrument za reformu i rast za Zapadni Balkan, radi sprovođenja ključnih reformskih mjera u oblastima od strateškog značaja za ubrzanje ekonomskog rasta i konvergencije sa zemljama Evropske unije. Kako bi ostvarila ovaj ambiciozni cilj u pogledu ekonomskog rasta, Vlada Crne Gore je prepoznala i odredila reformske mjere koje se tiču poslovnog okruženja i razvoja privatnog sektora, digitalne i energetske/zelene tranzicije i razvoja ljudskog kapitala. Uz to, snažna prioritizacija reformi neophodnih za ubrzavanje procesa pristupanja Evropskoj uniji, reformi u temeljnim pravima, uključujući vladavinu prava, predstavljaju međusektorske reforme i od ključne su važnosti za sprovođenje ove Reformske agende.

Reforme u oblasti poslovnog okruženja i razvoja privatnog sektora su definisane tako da obuhvataju nekoliko strukturnih izazova koji utiču na konkurentnost ekonomije i njenu održivost, što je uglavnom povezano sa regulatornim okruženjem, neformalnošću, poteškoćama u dostupnosti sredstava za mikro, mala i srednja preduzeća (MMSP) i izazovima u oblastima monitoringa i upravljanja preduzećima u vlasništvu države (PUVD). Reforme u ovoj oblasti biće posvećene unapređenju poslovnog okruženja (uključujući reforme vezane za upravljanje preduzećima u vlasništvu države), omogućavanju lakšeg pristupa finansijskim sredstvima za kompanije, kao i sprovođenju nekoliko mjera vezanih za unapređenje regulatornog okruženja i jačanje poslovne konkurentnosti. Razvoj privatnog sektora zahtjeva odgovarajući finansijski okvir koji ima za cilj da obezbijedi sektoru malih i srednjih preduzeća povoljan pristup finansijskim sredstvima, čineći pristupačnim dostupne modele finansiranja i stvarajući nove modele koji su osmišljeni tako da odgovaraju potrebama malih i srednjih preduzeća. Takođe, dalje unapređenje regulatornog poslovnog okruženja i smanjenje tereta administracije kod kompanija ostaje važan cilj vladine politike.

Opšti prioritet u oblasti digitalne i energetske/zelene tranzicije je u skladu sa Evropskim zelenim dogovorom i energetske politikom Evropske unije, što utiče na dalji razvoj energetske sektora kroz zelenu energetske tranziciju i dekarbonizaciju, povećano korišćenje energije dobijene iz obnovljivih izvora, unapređenje energetske efikasnosti i sprovođenje mehanizma za određivanje cijene za emisiju ugljenika, kao i unapređenje infrastrukturnih kapaciteta radi povezivanja sa susjednim energetske sistemima. Stoga,

cilj reforme je da se nastavi sa sprovođenjem mjera iz Trećeg energetskeg paketa Evropske unije i Paketa za čistu energiju u sektoru električne energije i gasa, kao i da se naprave funkcionalna energetska tržišta koja će moći da se integrišu u jedinstveno energetske tržište Evropske unije.

Kako bi postala dio jedinstvenog tržišta znanja i vještina Evropske unije, razvijen je niz ključnih reformskih mjera kao podsticaj razvoju ljudskog kapitala, uglavnom kroz unapređenje mogućnosti za zapošljavanje, podršku za aktivaciju, reformu socijalnih usluga zajedno sa obrazovanjem i razvojem vještina i unapređenjem inovacionog okruženja. Istraživanje i inovacija idu ruku pod ruku sa predloženim reformama i, pod okriljem ključne strateške orijentacije Pametne specijalizacije, Crna Gora ima za cilj da unaprijedi istraživanje i inovacije među svim relevantnim stranama na svim nivoima, uz poseban fokus na pružanje podrške dvjema paralelnim tranzicijama. Sprovođenjem Strategije za digitalizaciju obrazovnog sistema 2022-2027, glavni akcenat je stavljen na uvođenju digitalnih tehnologija u nastavi, ali i digitalizaciju svih procesa u obrazovnom sistemu razvojem elektronskih usluga za učenike, nastavnike i roditelje i jačanjem digitalnih vještina i kompetencija.

Najzad, imajući u vidu da je potrebno ubrzati ne samo ekonomsku kovergenciju već i proces pristupanja Evropskoj uniji, važno je obuhvatiti i ciljeve u oblasti temeljnih prava. Kada je riječ o vladavini prava, Crna Gora je posvećena tome da nastavi marljivi rad na sprovođenju svih neophodnih aktivnosti koje vode realizaciji/ostvarivanju preostalih privremenih mjerila iz poglavlja 23 i 24, naročito u oblastima sudstva, borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala, slobode izražavanja i medija. Jedan od ključnih strateških ciljeva u ovoj oblasti biće unapređenje pristupa pravosuđu, transparentnost i povjerenje u sudstvo, a time i omogućavanje pravne sigurnosti, reda i poretka kao horizontalnog preduslova za ekonomsku aktivnost i sprovođenje svih mjera definisanih ovom Reformskom agendom.

2. OPIS OBLASTI POLITIKE, KOMPONENTI I REFORMI

U skladu sa strategijama opšteg razvoja Crne Gore i interventnu logiku koja će biti obezbjeđena kroz Instrument za reformu i rast za Zapadni Balkan, Vlada Crne Gore je odabrala tri cilja tematskih politika kao ključnih prioriteta za razvoj specifičnih reformskih mjera.

2.1 Poslovno okruženje i razvoj privatnog sektora

Imajući u vidu potrebu unapređenja uslova za poslovno okruženje i razvoj privatnog sektora, cilj Reformske agende jeste da sprovede mjere kojima će se unaprijediti poslovno okruženje (uključujući reforme vezane za upravljanje preduzećima u vlasništvu države), olakšati pristup finansijskim sredstvima za kompanije, te sprovesti mjere koje su vezane za unapređenje regulatornog okruženja i jačanje poslovne konkurentnosti. Kada je riječ o

poslovnom okruženju, ključne reformske mjere će biti posvećene reformama u upravljanju preduzećima u vlasništvu države, zapošljavanju i rukovođenju, uključujući razvoj strategije državnog vlasništva za preduzeća u vlasništvu države, obuhvatiti segmente dobre procjene fiskalnog rizika za preduzeća u vlasništvu države i klimatsku politiku prilikom izrade poslovnog plana za preduzeća u vlasništvu države. Takođe, važan segment unapređenja poslovnog okruženja biće sproveden insistiranjem na fer, konkurentnim, transparentnim i finansijski odgovornim procedurama javnih nabavki, ugovorima i međuvladinim sporazumima. Biće razvijen i sistem za obezbjeđivanje sprovođenja ugovora, prikupljanje dužničkih potraživanja i rješavanje pitanja blokiranih računa. Da bi se djelimično smanjile biznis barijere, dio reformskih mjera tiče se i digitalizacije katastra (e-katastar) i unapređenja prostornog planiranja. Takođe, cilj Vlade Crne Gore je da kontinuirano pruža podršku kroz niz finansijskih i ne-finansijskih mehanizama, kako bi dodavno razvio privatni sektor i time unaprijedila konkurentnost ekonomije. Stvaranjem uslova za olakšano poslovanje mikro, malih i srednjih preduzeća i kreiranjem atraktivnog poslovnog okruženja utiče se na njihovu konkurentnost, što će dalje doprinjeti dugoročnom rastu i razvoju crnogorske ekonomije. Prelazak na standarde Evropske unije za razvojnu politiku je od ključne važnosti za stvaranje specifičnih okvirnih uslova s ciljem povećanja konkurentnosti i inovativnosti, odnosno rast sektora mikro, malih i srednjih preduzeća, kao važnog prioriteta Crne Gore. U okviru tog procesa, mikro, mala i srednja preduzeća se suočavaju sa izazovima od kojih se pristup finansijskim sredstvima izdvaja kao jedna od najvećih prepreka u poslovanju. Razvoj privatnog sektora zahtjeva odgovarajući finansijski okvir koji će imati za cilj da sektoru malih i srednjih preduzeća pruži prihvatljiv pristup finansijskim sredstvima, stvarajući pristupačne i dostupne modele finansiranja i praveći nove modele tako da odgovaraju potrebama mikro, malih i srednjih preduzeća, fokusirajući se posebno na unapređenje njihovih inovativnih kapaciteta.

Dostupnost i unapređenje finansijske podrške sektoru malih i srednjih preduzeća predstavlja jednu od prioritarnih mjera za razvoj konkurentnosti ekonomije. Zbog strogih propisa, komercijalne banke imaju visoke standarde za upravljanje kreditnim rizikom, koje preduzetnici, mikro i mala preduzeća (naročito start-up kompanije i žene u biznisu) vrlo teško dostižu. U tom pogledu, planirano je da se uvede novi finansijski instrument u obliku Kreditno-garantnog fonda. Sprovođenje Kreditno-garantnog fonda bi moglo da unaprijedi dostupnost kredita, naročito za start-up kompanije, mikro i mala preduzeća i sektore sa visokim tržišnim rizikom. Kroz ovaj mehanizam država treba da omogući lakši pristup kreditnom finansiranju za „rizične“ ciljne grupe, poput start-up kompanija, žena u biznisu, poljoprivrednih gazdinstava i drugih poslovnih subjekata koji zbog loše kamatne stope i nedostatka kolaterala imaju otežan pristup finansijskim sredstvima i suočavaju se sa izazovima za dobijanje kredita.

Kako bi unaprijedila ukupnu **konkurentnost poslovnog sektora**, Vlada Crne Gore je posvećena olakšavanju administrativnog i regulatornog tereta za preduzeća. U skladu sa nalazima predstavljenim u Izvještaju o preprekama u poslovanju koji je objavio sekretarijat

Savjeta za konkurentnost u septembru 2023. godine, utvrđene su 62 poslovne barijere, a za prevazilaženje njih 28, neophodne su zakonodavne promjene. Kako bi se uskladila percepcija poslovnih barijera među poslovnim udruženjima i relevantnim institucijama, neophodno je da se obezbijedi systemska revizija identifikovanih barijera, uz preporuke za njihovo uklanjanje. Pored promjena i usvajanja zakonodavstva, proces uklanjanja poslovnih prepreka zahtjeva uključenost relevantnih institucija i poslovnih udruženja. Prepoznavanjem poslovnih prepreka i predlaganjem načina za njihovo uklanjanje smanjio bi se administrativni teret za mikro, mala i srednja preduzeća, što bi doprinijelo povoljnijem poslovnom okruženju.

2.2 Digitalna i energetska/zelena tranzicija

Sprovođenje obaveza preuzetih u okviru Ugovora o Energetskoj zajednici i postizanje definisanih ciljeva koji su njime propisani su od najvećeg značaja za uspješno sprovođenje reformi u energetskom sektoru u Crnoj Gori. Stoga, reforme imaju za cilj nastavak implementacije mjera koje proističu iz Trećeg energetskog paketa EU i Paketa čiste energije u sektorima električne energije i gasa, kao i stvaranje funkcionalnog energetskog tržišta spremnog za integrisanje u unutrašnje tržište električne energije EU. Dalji razvoj sistema za određivanje cijena ugljenika u kratkom roku i odgovarajućeg sistema za trgovinu emisionim jedinicama (EU ETS) u srednjem i dužem roku, od vitalnog je značaja za dekarbonizaciju energetskog sektora. Očekuje se da će sistem trgovine emisionim jedinicama uticati na postepeno ukidanje uglja za proizvodnju električne energije što će zahtijevati sprovođenje mjera podrške tržištu rada kroz ulaganje u obuke, specijalizaciju i prekvalifikaciju zaposlenih, kao i razvoj preduzetništva u regionima sa nalazištima uglja. Pored toga, potrebno je intenzivirati aktivnosti na stvaranju ambijenta za smanjenje upotrebe fosilnih goriva u sektoru saobraćaja, posebno kroz unapređenje javnog prevoza i promociju e-mobilnosti. U pogledu razvoja novih proizvodnih kapaciteta, važno je nastaviti sa aktivnostima na povećanju i diversifikaciji udjela energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj potrošnji energije, kao i u kreiranju i sprovođenju ekonomski održivih programa podrške i podsticaja za potrošače. Razvoj obnovljivih izvora energije ne može napredovati bez poboljšanja mrežnih veza i digitalizacije koji su takođe visoko među prioritetima na putu ka neto nultim emisijama. Postizanje ciljeva energetske efikasnosti mora biti među prioritetima na agendi, a ključne aktivnosti će biti usmjerene na renoviranje postojećih zgrada, što se mora sprovoditi sistematski, ali ubrzanim tempom, kao i na uvođenje inovativnih tehnologija i rješenja u sektoru industrije. Posebna pažnja biće posvećena pokretanju potpuno održivog i zelenog instrumenta, postizanju 100% neutralnosti ugljenika kroz fotonaponske solarne panele i vjetroelektrane, koji će se primjenjivati u medicinsku i istraživačku svrhu.

Vlada je odlučna da nastavi reformu javnog sektora, čineći ga odgovornijim, transparentnijim, inkluzivnijim, efikasnijim i efektivnijim servisom za građane i društvo. Digitalizacija treba da obezbijedi unapređenje kapaciteta i sposobnosti za digitalnu

transformaciju Crne Gore, kao i podizanje digitalne svijesti društva i digitalne konkurentnosti sektora informacione i komunikacione tehnologije (IKT) u Crnoj Gori. U tom cilju, Vlada posebnu pažnju posvećuje stvaranju digitalnog društva, digitalizaciji procesa u javnom domenu, uvođenju eUprave, daljem unapređenju centralne i lokalne eUprave i pružanju eUsluga građanima, privredi i opštoj javnosti. Strategija digitalne transformacije u Crnoj Gori predstavlja strateški okvir čija će implementacija pomoći u ispunjavanju očekivanja građana i ponuditi usluge koje su efikasne, jednostavne i inkluzivne. Važan segment u ovom procesu je uspostavljanje elektronske javne uprave koja olakšava elektronsku komunikaciju između građana i privatnog sektora. Stvaranje ambijenta za laku, brzu i efikasnu komunikaciju između građana i uprave je prioritet i na centralnom i na lokalnom nivou, prvenstveno kroz sprovođenje mjera za unapređenje efikasnosti javnih organa. Biće uveden katalog usluga na internetskoj mreži i van nje u cilju dobijanja povratnih informacija od korisnika i preduzimanja mjera za unapređenje pružanja usluga i zadovoljstva korisnika. Uspostaviće se sistem upravljanja kvalitetom radi optimizacije procesa unutar organa i poboljšanja kvaliteta usluga koje se pružaju krajnjim korisnicima. Kada je u pitanju implementacija Nacionalnog plana širokopojasnog pristupa mreži, osnovni cilj je da se većem procentu domaćinstava obezbijedi pristup fiksnom širokopojasnom internetu brzine 100Mbps. S jedne strane, sprovođenje reformskih mjera utiče na ulaganja u tzv. „bijeće zone”, koje su do sada bile neprivaćne i neisplative za operatere elektronskih komunikacija, dok sa druge strane uvođenje mreža nove generacije smanjuje konkurentne barijere i ubrzava digitalizaciju privrede i javne uprave i stvara mogućnosti za implementaciju novih digitalnih usluga i digitalizaciju proizvodnje.

2.3 Razvoj ljudskog kapitala

Kao dio srži Reformske agende, razvijen je set ključnih reformskih mjera kao podsticaj razvoju ljudskog kapitala, većinom kroz poboljšanje zapošljivosti, podršku za aktivaciju, reformu socijalnih usluga paralelno sa obrazovanjem i razvojem vještina i poboljšanjem inovativnog eko-sistema. Cilj za oblast poboljšanja zapošljivosti, podrške za aktivaciju i socijalnih servisa je da se razviju mjere za dodatno obučavanje i usavršavanje postojećih vještina kako bi se odgovorilo neusklađenosti tržišta rada i kako bi se promovisali poslovi u zelenoj i digitalnoj ekonomiji, povećalo zapošljavanje žena (kroz aktivne mjere tržišta rada i poboljšanje brige o djeci i obrazovanja u ranom dječjem uzrastu), povećala zapošljivost diplomaca u skladu sa relevantnim praksama tržišta rada kao i reformisali socijalni servisi za efektivniju, efikasniju i transparentniju upotrebu javnih fondova.

Jedinstveno tržište znanja, istraživanja i inovacija ide uz predložene reforme u ovoj oblasti politike. Posebna pažnja će biti posvećena ulaganju u sve nivoe obrazovanja, uključujući stručno i dvojezično obrazovanje. Obrazovni sistem ima ključnu ulogu u podizanju nivoa informatičke pismenosti učenika i zaposlenih, što utiče na poboljšanje kvaliteta obrazovanja, a samim tim i na poboljšanje kvaliteta života. Stoga je u oblasti digitalnog

obrazovanja cilj nadgradnja koncepta i nastavnih planova i programa Digitalne akademije i sprovođenje Strategije digitalizacije obrazovnog sistema (2022-2027).

U oblasti inovacija, cilj je podsticanje istraživanja i inovacija među svim relevantnim činiocima sistema na svim nivoima okvira za inovacije i pametnu specijalizaciju, unapređenje uloge i uticaja inovacione infrastrukture i Fonda za inovacije Crne Gore, kao i unapređenje internacionalizacije.

LISTA REFORMI

Oblast politika	Komponenta (sektor)	Indikativne reforme
1. Poslovno okruženje i razvoj privatnog sektora	1.1 Poslovno okruženje	1.1.1 Reforma rukovođenjem, zapošljavanjem i upravljanjem preduzećima u vlasništvu države (PUVD).
		1.1.2 Definisane strategije državnog vlasništva za preduzeća u vlasništvu države (PUVD).
		1.1.3 Uspostavljanje dobre procjene fiskalnog rizika za preduzeća u vlasništvu države.
		1.1.4 Uključivanje razmatranja klimatske politike u poslovno planiranje preduzeća u vlasništvu države
		1.1.5 Poštene, konkurentne, transparentne i finansijski odgovorne procedure javnih nabavki, ugovori i međuvladini sporazumi.
		1.1.6 Obezbeđivanje izvršenja ugovora, naplata potraživanja i rješavanje problema blokiranih računa
		1.1.7 Digitalizacija katastra (e-katastra) i unapređenje prostornog planiranja
	1.2 Pristup finansijama	1.2.1 Pобољшanje pristupa mikro i malih preduzeća pristupačnom finansiranju (Kreditno garantni fond)
		1.2.2 Povećanje upotrebe finansijskih instrumenata za podršku inovativnim MSP
	1.3 Konkurentnost poslovnog okruženja	1.3.1 Smanjenje administrativnog opterećenja za MSP (javne konsultacije, procjene regulatornog uticaja, registar naknada, prepreke za poslovanje koje je identifikovao Sekretarijat Savjeta za konkurentnost)
		1.3.2 Izmjena poreskog zakona i reforma inspekcijских službi kako bi se efikasno smanjila neformalna ekonomija
		1.3.3 Promovisanje ravnopravne konkurencije u željezničkom teretnom saobraćaju
		1.3.4 Digitalizacija saobraćajnih sistema i tereta, uvođenje Inteligentnog saobraćajnog sistema i e-Freight-a
	2. Digitalna i	2.1 Reforme

energetska/zelena tranzicija	<i>energetskog tržišta</i>	<i>2.1.2 Postepeno prilagođavanje tarifa nivoima povrata troškova praćeno mjerama energetskog siromaštva</i>
	<i>2.2 Politika dekarbonizacije i mehanizam određivanja cijena ugljenika</i>	<i>2.2.1 Sprovođenje prioriternih politika i mjera iz Nacionalnog energetskog i klimatskog plana (NEKP)</i>
		<i>2.2.2 Sprovođenje mehanizma formiranja cijena ugljenika (da se Sistem trgovine emisijom jedinica – ETS uspostavi do 2030.)</i>
		<i>2.2.3 Razvoj infrastrukture zasnovane na tehnologijama saobraćaja na električni pogon (e-mobilnost)</i>
		<i>2.2.4 Smanjenje oslanjanja na fosilna goriva i emisije gasova radi smanjenja efekata staklene bašte</i>
	<i>2.3 Primjena obnovljivih izvora energije, energetska efikasnost i smanjenje zagađenja vazduha</i>	<i>2.3.1 Razvoj transparentnih, konkurentnih procedura za primjenu obnovljive energije i predviđanje ulaska novih članova</i>
		<i>2.3.2 Sprovođenje Direktive o obnovljivoj energiji (dozvole, garancije porijekla, prozumeri)</i>
		<i>2.3.3 Povećanje kapaciteta proizvodnje električne energije kroz veće korišćenje OIE i efikasnije korišćenje postojećih elektrana</i>
		<i>2.3.4 Sprovođenje zakona o energetskej efikasnosti i zagađenju vazduha</i>
		<i>2.3.5 Unapređenje energetske efikasnosti u javnim i stambenim zgradama</i>
		<i>2.3.6 Osnaživanje odgovora na potražnju i lokalne energetske zajednice</i>
		<i>2.3.7 Razvijanje kapaciteta skladištenja za povećanje fleksibilnosti i otpornosti energetskog sistema</i>
		<i>2.3.8 Primjena zelene/medicinske/istraživačke infrastrukture</i>
	<i>2.4 Električna i gasna mreža</i>	<i>2.4.1 Razvoj prekogranične prenosne infrastrukture u cilju bolje integracije u unutrašnje tržište EU</i>
		<i>2.4.2 Unapređenje mreže radi omogućavanja dalje integracije OIE</i>
		<i>2.4.3 Unapređenje otpornosti i pouzdanosti mreže radi povećanja sigurnosti i kvaliteta snabdjevanja</i>
<i>2.4.4 Razvoj gasne infrastrukture u okviru južnog gasnog koridora (projekat jadransko-jonskog gasovoda)</i>		
<i>2.5 Digitalizacija</i>	<i>2.5.1 Usklađivanje Zakona o elektronskoj identifikaciji i elektronskom potpisu sa novom Uredbom EU</i>	

	<i>javnih usluga</i>	<i>(eIDAS 2), u pogledu uspostavljanja okvira za evropski digitalni identitet</i>
		<i>2.5.2 Potpisivanje i implementacija Sporazuma o međusobnom priznavanju (SMP) povjereničkih usluga sa drugim državama Zapadnog Balkana (ZB6)</i>
		<i>2.5.3 Pridruživanje listi pouzdanih trećih država EU za validaciju elektronskih potpisa kao elektronski naprednih u EU kao prvi korak ka međusobnom priznavanju kvalifikovanih povjereničkih usluga</i>
		<i>2.5.4 Učešće u ekspertsjoj grupi eIDAS, kao posmatrač, radi pripreme uvođenja Evropskog novčanika za digitalni identitet</i>
		<i>2.5.5 Priprema Vodiča kroz administrativne procedure Vlade Crne Gore, kao polazište za budući katalog usluga na novom portalu eUprava (2024-2025)</i>
		<i>2.5.6 Funkcionalni portal eUprave za sve javne usluge, integracija informacija na državnom i opštinskom nivou, interaktivni sistem pomoći, uključujući podršku za osobe sa posebnim potrebama/osobe sa invaliditetom (2024-2025)</i>
		<i>2.5.7 Nastavak implementacije i praćenja postojeće Strategije digitalne transformacije 2022-2026 i priprema za izradu nove za period posle 2027.</i>
		<i>2.5.8 Povećajte zadovoljstvo korisnika kroz poboljšano pružanje usluga</i>
		<i>2.5.9 Jačanje kapaciteta kako na centralnom tako i na lokalnom nivou kroz efikasan i efektivan rad zasnovan na sistemu upravljanja kvalitetom</i>
		<i>2.5.10 Definisane i usvajanje Mape puta za implementaciju sistema upravljanja kvalitetom pruženih usluga</i>
		<i>2.5.11 Razvoj i uspostavljanje novog softverskog rješenja za razmjenu i upravljanje elektronskim dokumentima u javnoj upravi (2024-2025)</i>
		<i>2.5.12 Automatizacija procesa za obezbjeđivanje funkcionalnosti ključnih informacionih sistema na lokaciji za oporavak u slučaju katastrofe, u slučaju prirodnih i drugih nepogoda u primarnom centru</i>

		<i>za skladištenje podataka</i>
		<i>2.5.13 Jačanje kapaciteta javnih operatera za bezbjednu razmjenu podataka i analizu podataka</i>
	<i>2.6 Digitalna transformacija privrede</i>	<i>2.6.1 Sprovođenje elektronskog plaćanja svih fiskalnih naknada na nacionalnom i lokalnom nivou koristeći NS-NAT (2024-2025) – Informacioni sistem za elektronsko plaćanje</i>
	<i>2.7 Digitalne vještine</i>	<i>2.7.1 Uspostavljanje savremene digitalne platforme za obrazovne sadržaje Digitalne akademije i Sajber akademije, prilagođene različitim ciljnim grupama i kategorijama stanovništva (2024.)</i>
		<i>2.7.2 Osnivanje Sajber laboratorije (CiberLAB) za potrebe učenja i vježbanja vještina sajber bezbjednosti na nivou države</i>
	<i>2.8 Sajberbezbjednost</i>	<i>2.8.1 Usvajanje novog Zakona o informacionoj bezbjednosti, u skladu sa NIS2 direktivom EU</i>
		<i>2.8.2 Nastavak implementacije i praćenja postojeće Strategije sajber bezbjednosti 2022-2026 i priprema za izradu nove za period posle 2027.</i>
		<i>2.8.3 Uspostavljanje potpuno funkcionalne Agencije za sajber bezbjednost</i>
		<i>2.8.4 Održavanje potpuno operativnog GovCIRT-a i uspostavljanje funkcionalnih i održivih sektorskih CIRT-ova. (vladin Tim za reagovanje na kompjuterske incidente).</i>
		<i>2.8.5 Uspostavljanje i održavanje potpuno operativnog Vladinog bezbjednosnog operativnog centra (G-SOC)</i>
3. Razvoj ljudskog kapitala	<i>3.1 Zapošljivost, podrška za aktivaciju, socijalne usluge</i>	<i>3.1.1 Razvijanje mjera prekvalifikacije i usavršavanja u cilju rješavanja neusklađenosti na tržištu rada i promovisanja poslova u zelenoj i digitalnoj ekonomiji</i>
		<i>3.1.2 Povećanje zaposlenosti žena (aktivne mjere tržišta rada, poboljšana briga o djeci i obrazovanju u ranom djetinjstvu)</i>
		<i>3.1.3 Povećanje zaposlenosti diplomaca sa praktičnim učenjem relevantnim za tržište rada</i>
		<i>3.1.4 Reforma socijalnih usluga za efikasnije, efektivnije i transparentnije korišćenje javnih fondova</i>

	3.2 Obrazovanje i razvoj vještina	3.2.1 Ulaganje u sve nivoje obrazovanja, uključujući stručno i dvojezično obrazovanje
		3.2.2 Digitalno obrazovanje: nadogradnja koncepta i nastavnih planova i programa Digitalne akademije izvan javne uprave i sprovođenje u ukupnom društvu na organizovan i društveno inkluzivan način; sprovođenje Strategije digitalizacije obrazovnog sistema (2022-2027) i povezanih akcionih planova
	3.3 Inovacije	3.3.1 Sprovođenje prioriteta strategije pametne specijalizacije
		3.3.2 Istraživački centar za primjenu zelene energije
		3.3.3 Održiva i zelena proizvodnja čelika